

*Makalenin Türü: Araştırma Makalesi / Research Article

*Geliş Tarihi / First Received: 01.06.2023

*Kabul Tarihi / Accepted: 24.06.2023

*Atıf Bilgisi: Kar, F.; Üçüncü İ. (2023). “Türk Kadın Hareketinin Öncü İsimlerinden Nezihe Muhiddin – Açıklamalı Bir Kaynakça Denemesi”. Hars Akademi, 6 (1), 147-167.

*Citation: Kar, F.; Üçüncü İ. (2023) “Nezihe Muhiddin, One Of The Leading Names Of The Turkish Women’s Movement -An Explanatory Bibliography”. Hars Akademi, 6 (1), 147-167.

TÜRK KADIN HAREKETİNİN ÖNCÜ İSİMLERİNDEN NEZİHE MUHİDDİN

-AÇIKLAMALI BİR KAYNAKÇA DENEMESİ*-

Fatma KAR – İrem Üçüncü***

Öz

Nezihe Muhiddin, Cumhuriyet’in ilk yıllarında rol model sayılabilecek bir Türk kadınıdır. Kadını toplum yaşamına dâhil etmek için mücadele eden yazar, gazeteci, feminist bir aydın olan Nezihe Muhiddin, kadınların siyasi haklarını elde etmesi için neredeyse bütün ömrünü harcamış öncü bir kadındır. Bu çalışma, Nezihe Muhiddin hakkında yapılan tez ve makalelerin özetlerinin bulunduğu bir kaynakça denemesidir. Kaynakçada Türkiye’deki üniversitelerin tez koleksiyonları ve YÖK Ulusal Tez Merkezinde bulunan Yüksek Lisans ve Doktora Tezleri ile DergiPark, Google Akademik ve Ç.Ü. Türkoloji Makale Sistemi’nde yer alan makalelerin açıklamalı tanıtımlarına yer verilmiştir. Erişim sağlanan 31 makale ve 19 tez metni, makaleler ayrı tezler ayrı olmak üzere künyesi yazar adına göre alfabetik olarak verildikten sonra içerik bakımından tanıtılmaya çalışılmıştır. Nezihe Muhiddin hakkında hazırlanan makale ve tezler, alanlara göre sınıflandırılarak sunulmuştur. Kaynakçada tarih alanında 8, siyasi bilgiler alanında 8, sosyal bilimler alanında 3, Türk dili ve edebiyatı alanında 6, hukuk alanında 1, çeviribilim alanında 1, kadın ve aile çalışmaları alanında 2, sosyoloji alanında 1, eğitim bilimleri alanında ise 1 makaleye ait tanıtım vardır. Tezler ise tarih alanında 6, kamu yönetimi alanında 3, iletişim bilimleri alanında 1, müzik alanında 1, Türk dili ve edebiyatı alanında 8 tanedir. Bu çalışmaların bir kısmında Nezihe Muhiddin doğrudan konu olmuşken bir kısmında ise dolaylı olarak ele alınmıştır. Buna bağlı olarak incelenen makale ve tezlerin değerlendirme kısımları ağırlıklı olarak Nezihe Muhiddin ile ilişkili olarak verilmeye gayret edilmiştir. Her bir çalışma değerlendirme kısmında dikkatlere sunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Nezihe Muhiddin, Türk kadın hareketi, kaynakça.

* Bu kaynakça hazırlanırken, makaleler İrem Üçüncü, tezler ise Fatma Kar tarafından hazırlanmış, kontrol okumaları karşılıklı, gözden geçirmeler birlikte yapılmıştır.

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Trabzon. Fattma.karr@outlook.com / ORCID: 0000-0003-1831-8802.

** Yüksek Lisans Öğrencisi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Trabzon. iremuncu46@gmail.com / ORCID: 0000-0002-8254-2924.

**NEZİHE MUHİDDİN, ONE OF THE LEADING NAMES OF THE TURKISH
WOMEN'S MOVEMENT
-AN EXPLANATORY BIBLIOGRAPHY-**

Fatma KAR* – İrem Üçüncü**

Abstract

Nezihe Muhiddin is a Turkish woman who considered a role model in the early years of the Republic. Nezihe Muhiddin, a writer, journalist and feminist intellectual who struggles to include women in social life, is a pioneering woman who spent almost her entire life helping women to achieve their political rights. This study is a bibliography essay with summaries of thesis and article studies about Nezihe Muhiddin. In the bibliography, the thesis collections of the universities in Turkey and the Master's and Doctoral Thesis in the YÖK National Thesis Center and DergiPark, Google Academic and Ç.Ü. Annotated introductions of the articles in the Turkology Article System are included. The 31 articles and 19 thesis texts that were accessed were tried to be introduced in terms of content after the theses were given in alphabetical order according to the name of the author, as separate articles. The articles and theses prepared about Nezihe Muhiddin are presented by classifying them according to their fields. According to the fields of article studies; 8 in the field of history, 8 in the field of political studies, 3 in the field of social sciences, 6 in the field of Turkish language and literature, 1 in the field of law, 1 in the field of translation studies, 2 in the field of women and family studies, 1 in the field of sociology and 1 in the field of educational sciences. Thesis studies are 6 in the field of history, 3 in the field of public administration, 1 in the field of communication sciences, 1 in the field of music and 8 in the field of Turkish language and literature. In some of these studies, Nezihe Muhiddin has been the subject directly, while in others it has been dealt with indirectly. Accordingly, the evaluation parts of the examined articles and theses were mainly tried to be given in relation to Nezihe Muhiddin. Each study is brought to attention in the evaluation section.

Keywords: Nezihe Muhiddin, Turkish women's movement, bibliography.

* Graduate Student, Karadeniz Technical University, Faculty of Letters, Department of Turkish Language and Literature, Trabzon.
Fattma.karr@outlook.com / ORCID: 0000-0003-1831-8802.

** Graduate Student, Karadeniz Technical University, Faculty of Letters, Department of Turkish Language and Literature, Trabzon.
İremucuncu46@gmail.com / ORCID: 0000-0002-8254-2924.

Giriş

Tanzimat ve II. Meşrutiyet Dönemleriyle başlayan yenileşme hareketleri sonucunda kadınlar, sosyal ve siyasi hayatta daha çok yer almaya başlamışlardır. Değişen toplum yapısıyla, kadına olan bakış açısı da yeniden şekillenmiş ve Türk kadını kendi yerini sorgulayarak eşitlik ve özgürlük için mücadele etmeye yönelmiştir.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında, kadını toplum yaşamına dâhil etmek için mücadele eden yazar, gazeteci, feminist bir aydın olan Nezihe Muhiddin, kadınların siyasi haklarını elde etmesi için bütün ömrünü harcamıştır. Bu minvalde, kadınları bir araya getirecek ve Türk kadını için çalışacak olan “Kadınlar Halk Fırkasını” kurmuştur. Kadınlar Halk Fırkasının dönemin yönetimi tarafından kabul edilmeyişi sonucunda, devamı niteliğinde olarak “*Kadınlar Birliği*” adında bir dernek kurulmuştur. Derneğin kurucu başkanlığını yine Nezihe Muhiddin yapmıştır (Zihnioğlu 2003: 119-150).

Nezihe Muhiddin, 1925-1927 yılları arasında basın hayatına kazandırdığı “*Türk Kadın Yolu*” dergisini, Türk Kadın Birliğinin resmî yayın organı haline getirmiş ve sesini bu dergiyle tüm kadınlara duyurmayı hedeflemiştir. “*Türk Kadın Yolu*” dergisi, Türk kadınının kısa sürede siyasi haklarına kavuşmasına büyük ölçüde katkı sağlamış bir dergi olarak yorumlanmaktadır (Zihnioğlu 2003: 169-171).

Türk kadınına seçme ve seçilme hakkı tanınmasında Nezihe Muhiddin ve arkadaşlarının mücadeleleri etkili olmuştur. 3 Nisan 1930 tarihinde Yeni Belediye Kanunu'nun kabul edilmesiyle birlikte Türk kadınına belediye seçimlerinde seçme ve seçilme hakkı verilmiştir. Ardından 26 Ekim 1933'te Köy Kanunu'nda yapılan değişiklik sonucunda muhtarlığa ve köy ihtiyar heyetlerine seçme ve seçilme hakkı tanınmıştır. 5 Aralık 1934 tarihinde ise Türk kadını milletvekili seçme ve seçilme hakkını elde etmiştir (Metintaş 2018: 91-94).

Çok yönlü bir kişiliğe sahip olan Nezihe Muhiddin, siyasi çalışmalarının yanında edebiyat alanında da ürünler ortaya koymuştur. Türk kadını için verdiği mücadelenin ardından siyasi hayattan çekilmiş, edebî hayata yönelmiştir. Yazarın ilk eseri “*Şebâb-ı Tebah*” adlı romanıdır. “Muhiddin'in yirmi romanı vardır ve bunların hepsi gazete ve dergilerde tefrika olarak yayımlanmıştır. Üç yüz kadar öyküsü, sahnelenmiş piyesleri, operetleri ve filme alınmış senaryoları vardır (Zihnioğlu 2003: 38).

Nezihe Muhiddin'in romanlarında aşk, hürriyet, ihtiras, kıskançlık, anne sevgisi ve annelik, evlat sevgisi, vefa temaları işlenir. Bu temaların yanında vatan ve millet sevgisi, modernleşme, kadın erkek eşitliği, maddi imkânsızlık, evlilik, gençliğe güven temalarına da yer verilmiştir (Güç 2001: 57-75).

Türk kadın hareketinin öncü isimlerinden Nezihe Muhiddin hakkında yapılan tez çalışmalarını ve makaleleri bir araya getirerek literatürün tespitine katkıda bulunmak amacıyla hazırlanan bu kaynakçanın araştırmacılara veri sunması beklenmektedir. Mevcut çalışmaların ışığında yeni çalışmalara ışık tutması umulmaktadır. Varlığı tespit edilen ancak ulaşılamayan iki makalenin daha olması, başka çalışmaların da olabileceğini göstermektedir.¹ Araştırmada yer verilen yayınlar, Nezihe Muhiddin ile ilgili çalışmaların bir bölümünü oluşturmaktadır. Eklenebilecek tez ve makalelerin takibi devam edecektir.

Gerek doğrudan gerek dolaylı olarak Nezihe Muhiddin'in konu olduğu bu çalışmalar bir bütün hâlinde ele alındığında, ağırlıklı olarak hayatı ve mücadelesi, edebî yönü, fikir ve eylemleri yanında kurucusu

¹ Ulaşılamayan makaleler; Tuncor, Ferit Ragıp (1996). “Kadın Romancılarımız: Nezihe Muhiddin Tepedelengil”, *Yeni Defne*, s.19-21. Çakır, Serpil (1997). “Kadın Tarihinden İki İsim: Ulviye Mevlan- Nezihe Muhiddin”, *Toplumsal Tarih*, S.46, s.6-14.

olduğu dernek ve derginin ayrıntılı olarak ele alındığı söylenebilir.² Bu sırada aynı hareket içinde olduğu ve birlikte anıldığı isimler de aynı yolda mücadele eden öncü Türk kadınları hakkında fikir verecek niteliktedir.

1. Makaleler

1.1. Tarih Alanında Hazırlanan Makaleler

1.1.1 “Akagündüz, Ümüt (2015). “Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Siyasi Atmosfer ve Dönem Dergilerinde Kadın Düşüncesi 1923-1925”, *Fe Dergi*, C.7, S.2, s. 0-20.”

Çalışmada tarihçi, sosyolog, edebiyatçı ve antropologların dergilerden yararlanarak pek çok bilgiye ulaşabileceklerinden söz eden Akagündüz, özellikle Türkiye’nin geçmişi aydınlatılırken dergilerin önemine işaret etmiştir. Türkiye’de, Batılılaşma etkisiyle siyaset, toplum, ekonomi ve kültür değişikliğe uğrarken yeni yöneticiler tarafından yapılan eleştirilerin de dönemin dergilerine yansıdığına dikkat çekmiştir. Akagündüz’e göre bu değişim sürecinden Türkiye’deki kadın hareketleri de etkilenmiştir. Bu doğrultuda 1923-1925 yılları arasında “Nezihe Muhiddin, Sabiha Zekeriya, Enver Benhan, Fevziye Albülreşit ve Ömer Fevzi” gibi düşünürler tarafından “feminizm, eğitim, annelik, duyarsızlık, zengin kadın-fakir kadın, eğitilmiş kadın-eğitimsiz kadın” gibi temalar etrafında zengin, çekişmeli bir kadın tartışması yapılmıştır. Giriş bölümünde, “1923-1925 yılları arasındaki düşünce ve kadın dergilerindeki metinlerin iktidar mücadelesinde kadın hareketini anlamayı sağlayan fikri atmosferi ortaya çıkardığı” belirtilmiştir (Akagündüz 2015: 2). Çalışmada “1923-1925 yılları arasında tartışma ve çatışma içinde olan siyasi atmosfere rağmen, dergilerde kadın konusunun yoğun biçimde ele alındığı hem döneminin hem de bugünün kadın hareketine etki edebilecek düşünceler oluşturulduğu” sonucuna ulaşılmıştır (Akagündüz 2015: 18).

1.1.2. “Metintaş, Mustafa Yahya (2018). “Nezihe Muhittin ve Türk Kadınının Siyasi Haklar Mücadelesi”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Yakın Tarih Dergisi*, C.1, S.3, s. 74-97.”

Makalede Nezihe Muhiddin’in kadınların siyasi haklarını kazanma sürecinde vermiş olduğu mücadele ele alınmıştır. Nezihe Muhiddin’in 1889 yılında İstanbul’da varlıklı bir ailenin kızı olarak dünyaya geldiği ve 1909 yılında Kız İdadisinde fen öğretmeni olarak çalışmaya başladığı, ardından da İttihat ve Terakki Kız Sanayi Mektebi, Selçuk Hatun Sultanisi müdürlüğü yaptığı dile getirilmiştir (Metintaş 2018: 74). Aynı yıllarda Sabah ve İkdam gazetelerinde sosyoloji, pedagoji ve psikoloji ağırlıklı yazılar yazarak yayın hayatına atıldığından söz edilmiştir. 1923’te Kadınlar Halk Fırkası adıyla siyasi bir parti kurma girişiminde bulunduğu ve bu girişimin, Cumhuriyet Döneminin ilk siyasal parti kurma girişimi olduğu belirtilmiştir. Daha sonra “Türk Kadınlar Birliği” adlı bir dernek kurduğu ve bu dernek ile kadınlara siyasal haklar tanınması için çaba gösterdiği anlatılmıştır.

1.1.3. “Şahin, Cemile; Şahin, Mustafa (2014). “Osmanlı Son Dönemi ile Millî Mücadele Yıllarında Türk Kadınının Sosyal, Siyasi ve Askerî Faaliyetleri”, *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, C.2, S.2, s. 53-72.”

Çalışmada “Fatma Aliye ve Nezihe Muhiddin” gibi önemli isimlerin şehit çocukları ve kadınların meslek edinmeleri için sanat mektebi, orduya ve donanmaya destek sağlamak için de cemiyetler

² Nezihe Muhiddin’in kurucusu olduğu Türk Kadın Birliğinin adı gerek beyannamesinde gerekse bir dönem cemiyetin yayın organı olan *Kadın Yolu*’nda ve basında *Kadın Birliği*, *Türk Kadın Birliği* ya da *Hanımlar Birliği* olmak üzere farklı adlar ile anılmaktadır (Zihniöğlü 2003:26). Bu çalışmada derneğin adı, makale ve tez yazarlarının kullanmayı tercih ettikleri şekliyle verilmiştir.

kurduklarından söz edilmiştir. “Halide Edip ve Münevver Saime Hanım” in mitinglerle millî mücadeleye gönül desteği kattıkları ve “Fatma Seher, Kara Fatma, Tayyar Rahmiye, Gördesli Makbule, Ayşe Çavuş (Ayşe Binbaşı), Nezahat Onbaşı” gibi kadınların ise cephede mücadele ettikleri vurgulanmıştır (Şahin; Şahin 2014: 53). Halide Edip’in başkanlığını yaptığı kadınların yükselmesi anlamına gelen Teali-i Nisvan Cemiyeti, millî gelenekleri terk etmeden kadınların eğitim ve kültür düzeyini yükseltmeyi amaçlamaktadır. Bu cemiyetin kurucuları arasında “Nakiye, Nezihe Muhiddin, Rana Sani Yaver” in de olduğu belirtilmiştir (Şahin; Şahin, 2014: 57). Türk donanmasına gelir sağlamayı amaçlayan diğer bir cemiyetin de Nezihe Muhiddin başkanlığında kurulan “Donanma-yı Osmanî Muavenet-i Millîye Cemiyeti” olduğu dile getirilmiştir (Şahin; Şahin 2014: 59).

1.1.4. “Yılmaz, Hadiye (2016). “1923 Yılı Mizah Basımında Kadınların Seçme-Seçilme Hakkı ve Kadınlar Halk Fırkası”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S.59, s. 263-296.”

15 Haziran 1923’te Nezihe Muhiddin önderliğinde Kadınlar Halk Fırkasının kurulacağı açıklanmıştır. Fırka kurulmadan önce kadınlara siyasi hak tanınması Meclis’te tartışma konusu olarak gündeme gelmiş ve Bolu Mebusu Tunalı Hilmi Bey’in kadınlara seçme ve seçilme hakkı tanınmadığı yönündeki sözleri tartışma yaratmıştır. Yaşanan tartışma ve Kadınlar Halk Fırkasının bu girişimi basında yer almıştır. Yazar bu bağlamda “*Akbaba, Kelebek, Zümrüdü Anka ve Güler yüz*” adlı mizah dergilerini inceleyerek bu dergilerde kadınlara siyasi hakların tanınması meselesinin yansımalarını tespit etmeye çalışmıştır. Nezihe Muhiddin’in önderliğindeki Kadınlar Halk Fırkasının dönemin basımında ilgi gördüğü belirtilmiş ve daha sonra Nezihe Muhiddin’in İleri gazetesine yaptığı bir açıklamada “kadınların mebus olmak yerine mebus seçmek istediklerini” dile getirdiği belirtilmiştir (Yılmaz 2016: 278). Nezihe Muhiddin’e yöneltilen diğer bir soru ise kadınların cemiyet kurmak yerine neden fırka kurmak istedikleridir. Nezihe Muhiddin’in bu soruya yanıtının “Kadınların amaçlarının siyasi olduğu, siyasi amaçlara ulaşmak için de siyasi bir fırkanın olması gerekmektedir.” şeklinde olduğu dile getirilmiştir (Yılmaz 2016: 278).

1.1.5. “İlhan, Serap (2018). “II. Meşrutiyet Döneminde Türk Kadını”, *Bayterek Uluslararası Akademik Araştırmalar Dergisi*, C.1, S.1, s. 56-76.”

Türk modernleşmesinin en önemli aşamalarından biri olarak kabul edilen II. Meşrutiyet Dönemi, Cumhuriyet’in hazırlık safhası olarak da değerlendirilmektedir. Meşrutiyetle birlikte “feminizm” kavramı toplum yaşantısında etki göstermeye başlamıştır. Bu dönemde İttihat ve Terakki Partisi kadın meseleleriyle yakından ilgilenen bir parti olmuştur. Çalışmada Nezihe Muhiddin’in “eğitim alanında müfettişliğe kadar yükseldiği, kadın hakları için mücadele ettiği ve pek çok sorunla karşılaşmasına rağmen hak arayışından vazgeçmediği” vurgulanmıştır (İlhan 2018: 60-74). Yazar, çalışmasında dönemin diğer öncü kadınlarından da söz etmiştir.³

1.1.6. “Koç, Duygu (2020). “Öcü Geçmiş, Yüceltilen Bugün ve Umutlu Gelecek: Türk Kadın Yolu Dergisi’nde Siyasi Söylem”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C.39, S.67, s. 585-609.”

³ Çalışmada ele alınan diğer kadınlar ise Osmanlı Demokrat Fırkası ve İttihat ve Terakki Partisi’nde yer alan Emine Semiye Hanım, Islahat-ı Esasiye-i Osmaniye Fırkasında faaliyet gösteren Emine Hanım, ilk kadın memur olarak çalışma hayatında faaliyet gösteren Bedri Osman Hanım, II. Meşrutiyet Döneminde eğitim alanında müfettişliğe yükselen Halide Edip, Nezihe Muhiddin, Nakiye, Sadiye ve Hatice Hanımlar, ülkemizdeki kız mekteplerinin programlarındaki eksiklikleri dile getiren Emine Seher Ali Hanım, musiki konserleri veren Kemani Kevser Hanım, Udi Nimet Hanım, kadınlara yönelik konferans düzenleyen Müfide Ferid Hanım ve Şukufi Nihal Hanım, Meşrutiyet Döneminin ilk kadın kuruluşu olan Cemiyet-i İmdadiye’yi kuran Fatma Aliye Hanım, Kadınlık Dergisi’nin başyazarı Nigar Hanım, yayınlanmış ilk Türkçe kadın romanının yazarı olarak bilinen Zafer Hanım, ilk kadın tiyatro oyuncusu Afife Jale, sahneye çıkan diğer Türk kadınları Şaziye (Moral), Münire (Neyire Neyir), Bedia (Muvahhid) dir.

Çalışmada bir kadın hareketi olarak Erken Cumhuriyet Dönemi Feminizminin 1922 yılının son aylarından itibaren ortaya çıktığı ve 1935 yılına kadar olan süreçte Türk Kadınlar Birliği etrafında şekillenışı ele alınmaktadır. Bu bağlamda Nezihe Muhiddin ve arkadaşları tarafından kurulan “*Türk Kadın Yolu*” dergisi konu edilmiştir. Önce “*Türk Kadın Yolu*” dergisi ile ilgili bilgi verilmiş ardından da *Türk Kadın Yolu* dergisindeki siyasi söylem incelenmiştir. Dergideki yazılar incelendiğinde siyasi söylemin “Osmanlı’dan kopuş ve geçmişe yapılan eleştirilerden dolayı geçmişi, öcü geçmiş; bağımsızlık savaşının kazanılması ve başarılı inkılaplar sonucunda bugünü yüceltilen bugün; yapılan inkılapların büyüklüğü ve başarısı neticesinde geleceğin ise umutlu gelecek” olarak nitelendirildiği görülür (Koç 2020: 589).

1.1.7. “Yellice, Gürhan (2018). “Erken Cumhuriyet Döneminde Türk Kadını Modernleştirme Girişimleri, Türk ve Dünya Basını (1926-1934)”, *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ*, C.16, S.24, s. 321- 368.”

Bu çalışmada 1926 yılından 1934’e kadar Türk kadınının değişim süreci Türk ve dünya basını üzerinden ele alınarak analiz edilmiştir. “Medeni Kanun ve Basın”, “Kadının Çalışma Hayatına Katılması ve Basın”, “Türk Kadınının Görsel Olarak Ön Plana Çıkması ve Basın”, “Kadınların Siyasi Haklar Elde Etmesi ve Basın” başlıkları altında Türk kadınının basına yansımaları çeşitli yönleri ile ele alınmıştır. Yazar, Nezihe Muhiddin’den “Kadınların Siyasal Haklar Elde Etmesi ve Basın” başlığı altında söz etmiştir. Nezihe Muhiddin’in öncülüğüyle 15 Haziran 1923’te Kadınlar Halk Fırkasının kurulduğundan ancak hükümetten izin alınamayınca 7 Şubat 1924’te Kadınlar Birliğinin kurulduğundan söz edilmiştir (Yellice 2018: 349). Yaşanan bu süreç basındaki yansımaları ile ele alınmıştır.

1.1.8 “Yüksel, Ece (2019). “II. Meşrutiyet Sonrası Osmanlı Toplumunda Kadın”, *Yeditepe Üniversitesi Tarih Bölümü Araştırma Dergisi*, C. 2, S.5, s.77-92.”

II. Meşrutiyet Döneminin getirdiği eşitlik ve özgürlük kavramlarının etkisiyle birlikte başta İstanbul olmak üzere belirli merkezlerde kadın hareketleri hız kazanmaya başlamıştır. Çalışmada bu bağlamda kurulan cemiyetlerden söz edilmiştir. Bu cemiyetler arasında “Cemiyet-i İmdâdiye, İttihat ve Terakki Kadınlar Şubesi, Teali-i Nisvan Cemiyeti, Esirgeme Derneği, Osmanlı Kadınları Şefkat Cemiyet-i Hayriyesi, Osmanlı Cemiyet-i Hayriye-i Nisvaniye, Mamulat-ı Dahiliye Kadınlar Cemiyeti, Donanma Cemiyeti İstanbul Kadınlar Şubesi, Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti Hanımlar Heyeti, Müdaafa-i Milliye Osmanlı Hanımlar Cemiyeti” yer almaktadır. Nezihe Muhiddin’in bu cemiyetler arasında Halide Edip tarafından kurulan “Teali-i Nisvan Cemiyetinin üyeleri arasında yer aldığı, 1912-1918 yılları arasında Esirgeme Derneğinde çalıştığı, Donanma Cemiyeti İstanbul Kadınlar Şubesini kurduğu” belirtilmiştir (Yüksel 2019: 9). Bu cemiyetlerde aktif görev alan Nezihe Muhiddin’in eğitim alanında da müfettişlik görevinde bulunduğu değerlendirilmiştir.

1.2. Siyasal Bilgiler Alanında Hazırlanan Makaleler

1.2.1. “Balcı, Meral; Tuzak, Mervener (2017). “Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Nezihe Muhiddin Özelinde Türk Kadınlarının Siyasi Hakları İçin Mücadelesi”, *Marmara Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi*, C.1, S.1, s. 43-51.”

Çalışmada, “feminizm” kavramı açıklanmış ve feministlerin kadın haklarını bireysel haklar olarak algıladıkları düşüncesine yer verilmiştir. Türk kadınının kendisinden esirgenen doğal haklarını alabilmesi için mücadele yoluna girişinden söz edilmiştir (Balcı; Tuzak 2017: 44). Osmanlı kadınının statüsünün değişmesi için atılan adımlardan bahsedilmiş ve Cumhuriyet’in ilk yıllarında, kadın hareketinin başında görülen en önemli figürlerden biri olan Nezihe Muhiddin ve Kadınlar Halk Fırkasının çalışmalarından söz edilmiştir. Yazar konuyu Nezihe Muhiddin çerçevesinde ele almasını, onun “19. yüzyıl

Osmanlı toplumunda doğması, yetişmesi ve toplumun değişimine bizzat şahit olmasına” bağlar (Balcı; Tuzak 2017: 48).

1.2.2. “Dalaman, Zeynep Banu (2022). “Türkiye’de Ulus Devlet İnşa Sürecinde (1923- 1950) Kadın Asker ve Asker Annesi Tartışmaları”, *Belgi Dergisi*, S.23, s. 47-71.”

Bu çalışma, kadınların zorunlu askerlik hizmeti tartışmalarına odaklanmıştır. Dalaman, çalışmada II. Meşrutiyet ve Cumhuriyet’in kuruluş döneminde etkili olan, Osmanlı son döneminde yetişmiş Nezihe Muhiddin önderliğinde devrin siyasi şartlarına uygun olarak “Osmanlı Türk Kadını” kimliğinin “Türk kadını” kimliğine dönüştürülmek istendiğini belirtmiştir (Dalaman 2022: 55). Nezihe Muhiddin ve Millî Mücadele’de bulunmuş kadınlara yeni kurulacak Cumhuriyet’te, Türk kadınına çok iş düştüğü vurgulanmıştır. Ayrıca çalışmada, Nezihe Muhiddin ve yol arkadaşlarının “*Türk Kadın Yolu*” dergisini çıkararak savunuculuk çalışmalarına devam ettiği ifade edilmiştir (Dalaman 2022: 57). Derginin, Kadınlar Birliği hakkında bilgi verdiği ve feminizm tartışmalarına öncülük ettiği belirtilmiştir (Dalaman 2022: 57).

1.2.3. “Erkmen Güngördü, Sedef (2019). “Nezihe Muhiddin ve Mefkuresi”, *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, C. 54, S.3, s.1496-1510.”

Osmanlı Döneminden başlayarak Cumhuriyet Dönemine kadar olan süreçte “Nezihe Muhiddin özelinde kadın hareketini incelemek ve kadınların siyasi haklar kazanmalarında verdikleri mücadeleleri ortaya çıkarmak” bu çalışmanın temel amacı olarak gösterilmiştir (Erkmen Güngördü 2019: 1476). Çalışmada Nezihe Muhiddin’in Türk Kadınlar Birliğindeki çalışmaları ve çalışmalar karşısında hükümetin tutumları incelenmiştir. Kadın hareketi, Meşrutiyet’ten Cumhuriyet’in tek partili döneminin sonuna kadar incelenmiş ve bu dönemin, “kadınların siyasi hakları açısından dönüm noktası” olduğu belirtilmiştir (Erkmen Güngördü 2019: 1476).

1.2.4. “Ertan, Senem; Aykaç, Hümeysra Rojda (2019). “Elit Teori Çerçevesinde Türkiye’de Kadın Milletvekilleri Üzerine Bir İnceleme”, *Memleket Siyaset Yönetim*, S.32, s. 75-102.”

Çalışmanın amacı, Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde 2002-2017 yılları arasındaki beş yasama döneminde milletvekilliği yapmış olan 194 kadın milletvekilinin siyaset politikalarını inceleyerek sosyolojik, ekonomik ve demografik profillerini ortaya koymaktır. Bu bağlamda çalışma, toplumun güç ilişkileri ve iktidar yapısını inceleyen “Elit Teori” çerçevesinde ele alınmıştır. Çalışmada hangi kadınların siyasette erkeklerin yanında kanun yapıcı pozisyonlara gelebildiği analiz edilmiştir. Araştırmada “Türkiye Büyük Millet Meclisi Kütüphanesi Veri Tabanı, milletvekillerinin kişisel web siteleri, biyografi kitapları ve Türkiye Büyük Millet Meclisi yıllıkları” gibi ikincil kaynaklardan faydalanılmıştır. Çalışmada laikliğin benimsenmesiyle birlikte kadınların geleneksel yaşamdan modern yaşama geçişe başladığı ve elit sınıfta gösterildikleri belirtilmiş ve bu durumun en önemli örneğinin Nezihe Muhiddin ve Türk Kadınlar Birliğinin kurulması olduğu vurgulanmıştır (Ertan; Aykaç 2019: 81). Bu bağlamda çalışmada Nezihe Muhiddin, siyasi alandaki çalışmaları ve Kadınlar Halk Fırkasındaki faaliyetleri ile konu edilmiştir.

1.2.5. “Metintaş, Melike (2018). “Erken Cumhuriyet Döneminde Feminizm Hareketlerinin İlerleyen Dönemde Türk Sosyolojisine Yansımaları”, *Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Yakın Tarih Dergisi*, C.2, S.3, s. 109-117.”

Feminizm ilk defa 18. yüzyılda Aydınlanma Dönemi ile kadınların sosyal alanda kendi haklarını aramak için geliştirdiği toplumsal ve siyasi bir harekettir. Yazar, feminist kadınların Haziran 1923’te, Nezihe Muhiddin başkanlığında ve Nimet Redime Hanım’ın ikinci başkanlığında Kadınlar Halk Fırkası

ismiyle kurdukları siyasi örgüte atıf yapmıştır (Metintaş 2018: 112). Cumhuriyet Döneminde Türk Kadınlar Fırkasının faaliyetlerinden bahsedilerek “1923 yılından kadınların seçme ve seçilme hakkı aldıkları yıl olan 1934 yılına kadar Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde kadınlara siyasal hakların tanınması konusunun üstünün genellikle örtüldüğü ve gündeme gelmemesi için itirazlar ile susturulmaya çalışıldığı” ifade edilmiştir (Metintaş 2018: 115). Türk feminist hareketinin, “millî bir nitelikle kendini kabul ettirmeye çalıştığı gerek dernek faaliyetleri gerekse de siyasi kurumsallaşma çabaları ile siyasi hakların kazanıldığı” belirtilmiştir. Bu noktada Türk feminist hareketinin “Avrupa feministleri için örnek teşkil ettiği” görüşünün altı çizilmiştir (Metintaş 2018: 115).

1.2.6. “Türkmenoğlu Köse, Dilşad (2019). “Erken Cumhuriyet Dönemi Kadın Aydın Profili: Nezihe Muhiddin Örneği”, *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, S.75, s. 68-81.”

Çalışmada aydın profili sergilemesi açısından Nezihe Muhiddin ele alınmaktadır. Batı literatüründe “Intellectual- Intellectuals, intelligentsia, literati ve les clerics” olarak karşımıza çıkan kavramların Türkiye literatüründeki karşılığı çoğunlukla “aydın, münevver... vb.” olarak gösterilmiş; ele alınan bu kavramlardan yola çıkılarak Türk aydınının tasnifi yapılmaya çalışılmıştır (Türkmenoğlu Köse 2019: 68). Bu tasnif bağlamında da Nezihe Muhiddin’in Türk aydınları arasındaki yeri incelenmektedir. Çalışmada “aydın kavramı ve aydın kavramının Batıdaki karşılıklarını ile bir aydının sahip olması gereken niteliklerden hareketle, Türk aydınının genel özellikleri” ortaya konulmuştur.

1.2.7. “Ergönül, Eser; Koca, Bayram (2017). “Erken Cumhuriyet Dönemi Resimlerinde Kadın İmgesi: Modernleşme ve Milliyetçilik”, *Art-E Sanat Dergisi*, C.10, S.20, 761-786.”

Bu çalışmada, modernleşmenin siyasi elitler tarafından bir “proje” olarak hayata geçirilmesi ve toplumun dönüştürülmesi amacıyla “yeni vatanış” fikri üzerinde çalışılmıştır. Bu doğrultuda “yeni kadın” imgesi yaratıldığı ve kadınların da erkekler gibi modern, laik ve milliyetçi vatanış modeline dönüştürülmeye çalışıldığı vurgulanmıştır (Ergönül; Koca 2017: 761). Siyasi elitlerin bu amacının genel olarak sanatın farklı alanlarında görüldüğü, özellikle resim sanatı üzerinde ayırt edici olduğu belirtilmiştir. Çalışmada, “1923-1938 yılları arasında çizilmiş resimlerde kadın figürü, modernizm ve milliyetçilik çerçevesinde” incelenmektedir. Bu bağlamda, çalışmanın ilk kısmında modernizm ve milliyetçilik politikaları üzerinde durulmuş, sonrasında Erken Cumhuriyet Dönemi resimlerinde kadın figürü analiz edilmiştir.

1.2.8. “Hamzaoğlu, Mehtap (2018). “Tanzimat’tan Erken Cumhuriyet Dönemine Türk Sosyopolitik Yaşamında Öne Çıkan Kadınlar”, *Lectio Socialis*, C.2, S.1, s. 74-92.”

Bu makalede Osmanlı-Türk modernleşmesinde ortaya çıkan kadın hareketleri ve öncü kadınlar faaliyet gösterdikleri döneme bağlı olarak incelenmiştir.⁴ Çalışmada yer verilen öncü kadınlarda biri de Nezihe

⁴ Çalışmada söz edilen diğere öne çıkan kadınlar; Emine Semiye (Önasya) Hanım, Nuriye Ulviye (Mevlan-Civelek), Emine Seher, Fatma Aliye, Halide Edip Adivar, Nuriye Ulviye, Meliha Hanım, Naciye Hanım, Şukife Nihal, Nakiye Hanım, Münevver Saim, Sebahat Hanım, Müfide Ferit, Kılavuz Hatice, Tayyar Rahmiye, Kara Fatma, Gördesli Makbule, Binbaşı Ayşe, Nezahat Hanım, Süreyya Sülün Hanım, Nimet Rumeyda, Senihe İzzeddin, Matlube Ömer, Zeliha Ziya, Tuğrul Bedri, Muhsine Salih, Latife Bekir (Çeyrekbaş), Şair Nigâr, Fatma Aliye, Emine Semiye, Latife Bekir, Rana Sani Yaver, Refika Hulusi Behçet, Safiye Hanımlar, Nakiye Hanım, Mebrure Gönenç, Türkan Örs Baştuğ, Sabiha Gökçül Erbay, Hatice Özgener, Huriye Öniş Baha, Nakiye Elgün, Fakihe Öymen, Bahire Bediz Morova Aydılek, Mihri Bektaş, Meliha Ulaş, Esmâ Nayman, Sabiha Görkey ve Seniha Hızal, Hatı Çırpan, Şekibe İnsel, Fatma Memik, Benal Nevzat Arıman, Ferruh Güpgüp, Bedriye Tahir Gökmen- Sabiha Gökçen, Latife Uşaklı, Afet İnan, Safiye Ayla, Semiha Berksoy, Remziye Hisar, Süreyya Ağaoğlu, Sadiye Hanım, Gül Esin, Afife Jale’dir.

Muhiddin'dir. Onun “Osmanlı'daki kadın hareketini Cumhuriyet'in ilk yıllarında da devam ettirdiği, kadınların çeşitli sorun ve hak talepleri üzerine eğildiği daha önemli olarak da Kadınlar Halk Fırkasının kurucusu ve ilk başkanı olduğu” dile getirilmiştir (Hamzaoğlu 2018: 80).

1.3. Sosyal Bilimler Alanında Hazırlanan Makaleler

1.3.1. “Demir, Yunus; Yüksel, Rahime Fulya (2017). “Kemalist İdeolojide Kadın İmgesi: Kadınlara Seçme ve Seçilme Hakkının Verilmesi Bir Lütuf mu Yoksa Kazanılmış Bir Hak mı?”, *The Journal of International Lingual Social and Educational Sciences*, C.3, S.2, s. 226-248.”

Nitel araştırma yöntemi ve görüşme tekniğinden faydalanılan çalışmanın evrenini “Çanakkale ilindeki STK ve siyasal partiler; örneklemini ise Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği, Türk Kadınlar Birliği, Adalet ve Kalkınma Partisi, Cumhuriyet Halk Partisi, Halkların Demokratik Partisi, Milliyetçi Hareket Partisi” oluşturmaktadır. Nezihe Muhiddin ve onun önderliğinde kurulan Kadınlar Halk Fırkası hakkında geniş çapta bilgi veren araştırma “Kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesi bir lütuf mu yoksa kazanılmış bir hak mı?” sorusundan yola çıkmıştır. Kadınlara seçme ve seçilme hakkının tanınmasında “resmi tarih söyleminin aksine, kadınların aktif rol aldıklarının ortaya konması” amaçlanmış ve bu süreçte yaşanan gelişmeler ve bu gelişmelere kadınların katkısı konu edilmiştir (Demir; Yüksel 2017: 243). Türk modernleşmesinde kadının önemine ve Kemalizm'de kadın söylemine değinildikten sonra dönemdeki kadın hareketlerinin üzerinde durularak bu hakkın bir lütuf olmadığı ortaya konulmaya çalışılmıştır.

1.3.2. “Yavuz, Kübra; Ertem, Aksa (2021). “Türk Toplumunda Kadının Statüsüne Genel Bir Bakış, “*Sosyal Araştırmalar ve Yönetim Dergisi*”, S.1, s.69-82.”

Bu çalışmada tarihsel süreç içerisinde Türk toplumundaki kadın algısı, kadının toplumsal hayattaki rolü ve konumu açıklanmaya çalışılmıştır. Bu konu ile ilgili, sosyoloji, tarih, hukuk ve uluslararası ilişkiler kapsamında yazılmış kaynaklar incelenmiştir. Yazarlar çalışmada Türk kadınının toplum içerisindeki statüsünü dönemlere ayırarak değerlendirmiştir. Cumhuriyet'in ilanı ile toplumda birçok alanda değişiklik yaşandığından ve bu değişikliklerin sadece erkeklerin hayatlarında değil, kadınların sosyal hayatlarında da görüldüğü dile getirilmiştir (Yavuz; Ertem 2021: 75). Cumhuriyet Dönemi kadınları arasında yer alan Nezihe Muhiddin de “*Türk Kadın Yolu*” dergisini çıkarması ve Kadın Birliğini kurarak çalışmalar yürütmüş olması ile ele alınmıştır.

1.3.3. “Haklı, Salih Zeki (2008). “Türk Romanında Tek Parti Dönemi”, *Liberal Düşünce Dergisi*, S.52, s.181-196.”

Çalışmada Türk romanında tek parti döneminin yansımaları incelenmiştir.⁵ Bu bağlamda Nezihe Muhiddin'in *Güzellik Kraliçesi* romanı ele alınmıştır. Romanda, manevi değerlere bağlı bir ailenin güzellik yarışmasına katılmak isteyen küçük kızının hikâyesi anlatılmıştır. Romanda o dönemde gittikçe artan lüks eğlence anlayışı ve yapılan baloların eleştirisi yer almaktadır. Makale yazarı Nezihe Muhiddin'in Peyami Safa gibi geleneksel yapıların korunması hususundaki umudunu koruduğunu belirtmiştir (Hakkı 2008: 193).

⁵ Çalışmada Nezihe Muhiddin'in yanı sıra başka romanlar ve yazarları da ele alınmıştır. Bunlar; Samiha Ayverdi, Batmayan Gün, Ateş Ağacı; Tarık Buğra, Yağmur Beklerken; Safiye Erol, Ciğerdelen; Memduh Şevket Esendal, Ayaşlı ve Kiracıları; Reşat Nuri Güntekin, Eski Hastalık, Yeşil Gece, Kavak Yelleri; Hüseyin Rahmi Gürpınar, Utanmaz Adam; Yakup Kadri, Yaban, Ankara, Panorama; Şükûfe Nihal, Yalnız Dönüyorum; Peyami Safa, Fatih Harbiye; Kemal Tahir, Kelleci Memet, Bozkırdaki Çekirdek'tir.

1.4. Türk Dili ve Edebiyatı Alanında Hazırlanan Makaleler

1.4.1. “Mezkit, Gülperi (2021). “Erken Cumhuriyet Döneminde Gazete Müsabakaları ve Reklamlarında Oluşturulmak İstenen Modern Kadın İdeali”, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.25, S.1, s. 1-14.”

Çalışmada, Erken Cumhuriyet Dönemi yayınlarından olan Tan ve Cumhuriyet gazetelerinin modern Türk kadınının inşası noktasındaki reklam metinleri ve müsabaka ilanlarının görsel ve metinsel içerik analizleri yapılmıştır. Analiz sonucunda bu gazetelerin Türk kadınının modernleştirilmesi amacıyla verdiği reklam metinleriyle ve düzenledikleri kadın müsabakalarıyla, modern Türkiye'nin oluşumu için önemli bir görev üstlendiği belirtilmiştir (Mezkit 2021: 10). Bu çalışmada Nezihe Muhiddin, bir haber başlığı ile yer almıştır. Bu haber başlığında, Nezihe Muhiddin'in istifaya zorlanması sonucunda Cumhuriyet Gazetesinin muhalefeti, “Oh, diyoruz, aman kurtulduk” diye görüş bildirmiştir (Mezkit 2021: 3).

1.4.2. “Terzi Eskin, Berna (2019). “Tarihin Tanımazlıktan Geldiği Kadın: Nezihe Muhiddin”, *Kadem Kadın Araştırmaları Dergisi*, C.4, S.2, s.324-329.”

Bu çalışmada Yaprak Zihnioglu tarafından kaleme alınan “*Kadınsız İnkılâp: Nezihe Muhiddin, Kadınlar Halk Fırkası, Kadın Birliği*” adlı kitabın tanıtımı yapılmaktadır. Metis Yayınları tarafından basılan bu kitap, Yaprak Zihnioglu'nun Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda hazırladığı yüksek lisans tezinden hareketle oluşturulmuştur. Kitap tanıtımını yapan araştırmacı eserin farkındalık kazandıracak yol açıcı bir rehber görevinde olduğunu dile getirmiştir (Terzi Eskin 2019: 329). Zihnioglu tarafından kaleme alınan kitabın yaklaşık elli sayfasının notlarla zenginleştirildiği ve faydalanılan kaynakların açık bir şekilde sunulduğu ifade edilmiş ve geniş bir kaynakçaya sahip olan eserin araştırmacılara faydalı olabileceği yorumu yapılmıştır (Terzi Eskin 2019: 329).

1.4.3. “Koç Keskin, Neslihan İlkur (2022). “Bir Yeniden Canlandırma ‘Sadabad Günü İhtifali’”, *Milli Folklor*, C.17, S.133, s. 79-91.”

İhtifal, büyük bir kalabalıkla yapılan anma töreni anlamına gelir. İhtifal kronolojisine bakıldığında İstanbul'un fethinin, edebî, tarihî ve dinî şahsiyetlerin ölüm yıl dönümlerinin ve Hz. Muhammed'in doğumunun “ihtifal” başlığı altında düzenlenen ve bir komite tarafından önceden programı belirlenen kapsamlı veya küçük toplantılarla anıldığı anlaşılmaktadır. Sadabad ihtifali davetli listesinde 20. yüzyıl Osmanlı devlet adamları, siyasetçiler, yazarlar ve şairlerin bulunduğu ifade edilmiştir. Pek çok siyasi isim ile Şükûfe Nihal, Emine Semiye Önasya, Suat Derviş Baraner, İhtifalci Mehmed Ziya, Ahmet Refik Altınay, Celal Sahir Erozan, Hamdullah Suphi Tanrıöver'in isimleri dikkat çekmektedir (Koç Keskin 2022: 79). Çalışmada bu isimler arasında yer alan Nezihe Muhiddin'in siyasi ve edebî yönü ile ilgili kısa bilgiler sunulmuştur.

1.4.4. “Geçer, Genç Osman (2007). “Sokak Çocuğu Tipi Yaratmada Argo Tercihi ve Romanlara Yansıması”, *Türklük Bilimi Araştırmaları*, S.21, s. 87-108.”

Çalışmada, edebî türlerde argo kullanımı değerlendirildikten sonra sokak çocuğu yaratma süreci üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda çalışmada Nezihe Muhiddin'in *Boz Kurt* adlı romanında argo kullanımı incelenmiştir. Romanda sokak çocuklarının kendi aralarında ve başkalarıyla konuşurken argoyu sıklıkla kullandıkları tespit edilmiştir (Geçer 2007: 103).

1.4.5. “Ulu, Yavuz Sinan (2018). “İkinci Meşrutiyet Dönemi Romanlarında Kimlik İnşasının Mekândaki Görünümü”, *Gaziantep University Journal Of Social Sciences*, C.17, S.3, s. 894-914.”

Çalışmada İkinci Meşrutiyet Dönemi’ndeki siyasi gelişmeler ve yaşanan ortamın edebiyata da yansıdığı ve dolayısıyla dönemin yazarlarının eserlerinde millî değerleri ön plana çıkardıkları dile getirilmiştir (Ulu 2018: 894). Yazar, roman mekânlarında millî değerler ile modern yaşamın unsurlarının bir arada bulunduğunu ve bu durumun romanlara da yansıdığını belirtmiştir (Ulu 2018: 894). Bu bağlamda İkinci Meşrutiyet Döneminde yazılan yirmi iki roman üzerinden kimlik inşasının mekânlardaki görünümünü incelemiştir.⁶ Çalışmada ele alınan eserlerden biri de Nezihe Muhiddin’in *Şebâb-ı Tebah* romanıdır. Romanın geçtiği yer olan Beyoğlu’nun, sefahatin, düşkünlüğün, ahlaksızlığın ve dejenerasyonun mekânı olduğu dile getirilmiştir (Ulu 2018: 908).

1.4.6. “Yılmaz, Tuba (2016). “1923- 1940 Arası Cumhuriyet Dönemi Kadın Romanlarında İdeal Kadın Tipi Olarak Erkekleşen Kadın”, *RumeliDe Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, S.7, s.35- 51.”

Cumhuriyet Döneminde kadın yazarlar tarafından kaleme alınan romanlarda erkekleşen kadın tipi, bu kadın tipine yönelik eleştiriler, övgüler, yaşanan tartışmalar çalışmaya konu edilmiştir. Nezihe Muhiddin, kadının erkekleşmesinin toplumda ne gibi sorunlara yol açacağı üzerinde durmuştur. Nezihe Muhiddin’in, erkeklerle kadınlar arasında hiçbir fark olmadığını, dolayısıyla kadınlarla erkeklerin aynı bedensel güce sahip olduklarını, aynı giysileri giyebileceklerini söyleyenlere karşı çıktığı ve iki cins arasındaki farklılıkların “bir pilin zıt kutupları” olarak açıklanabileceğini düşündüğü belirtilmiştir (Yılmaz 2016: 46). Onun bu eleştirilerini romanlarında da sürdürdüğü ve özellikle Halide Edip’in romanlarına karşılık gelecek şekilde eserler meydana getirmesinin dikkat çekici olduğu ifade edilmiştir (Yılmaz 2016: 46). Halide Edip’in *Tatarcık* ve *Kalp Ağrısı* romanları ile Nezihe Muhiddin’in *Güzellik Kraliçesi* romanı, benzer noktalardan yola çıkarak farklı sonuçlar elde etmeleri açısından önemli görülmüş ve yazarın *Bir Aşk Böyle Bitti* adlı eserinde, romanın başından itibaren kahramanın erkek tipli kadın oluşuna vurgu yaptığı dile getirilmiştir (Yılmaz 2016: 46).

1.5. Hukuk Alanında Hazırlanan Makaleler

1.5.1. “Konan, Belkıs (2011). “Türk Kadınının Siyasi Hakları Kazanma Süreci”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.60, S.1, s. 157-174.”

Çalışmanın girişinde Türk kadınının siyasi haklarını kazanma süreci ayrıntılı olarak anlatılmıştır. Gerçek anlamda siyasi hakların kazanılmasının Cumhuriyet’in ilanından sonra yapılan kanunlarla gerçekleştiği belirtilmiştir. Bu bağlamda Nezihe Muhiddin ve arkadaşları tarafından 1924 yılında kurulan Türk Kadınlar Birliğinin işlevi ele alınmış, derneğin amacının kadınları sosyal ve siyasal haklara sahip bir konuma getirmek olduğu vurgulanmıştır (Konan 2011: 166). Sonuç bölümünde 2010 yılı Dünya Ekonomik Forumunun yıllık raporuna göre Türkiye’nin siyasi eşitlikte dünyada 99. sırada olduğu ifade edilmiştir. 1935’ten 2009’a kadar 9174 erkek vekile karşın, 236 kadın vekilin Meclise girebildiği, Cumhuriyet tarihi boyunca Meclisin sadece %2,6’sını kadınların oluşturduğu ifade edilmiştir (Konan 2011: 170-171).

⁶ Çalışmaya konu olan diğer yazarlar ve eserleri şu şekildedir: Halide Edip Adivar, *Mev’ut Hüküm*, *Vurun Kahpeye*, *Yeni Turan*; Ahmet Mithat Efendi, *Jöntürk*; Ahû’s-Sakıp el-Mahrûki, *Gülsüm*; Ali Sami, *Karagöz Beyoğlu’nda*; Müfide Ferit Tek, *Aydemir*; Bekir Fahri, *Jönler*; Ethem Nejat, *Çiftlik Müdürü*; Ercüment Ekrem, *Evliya-yı Cedit*, *Asriler*, *Sabir Efendinin Gelini*, *Gün Batarken*; Reşat Nuri Güntekin, *Çalılıkuşu*; İzzet Melih, *Tezat*; Orhan Mithat, *Şişli Hayatı*; Peyami Safa, *Sözde Kızlar*, *Şimşek*; Ebubekir Hâzım Tepeyran, *Küçük Paşa*, *Halid Ziya Uşaklıgil*, *Nesli Ahîr*, *Halide Nusret Zorlutuna*, *Sisli Geceler*.

1.6. Çeviribilim Alanında Hazırlanan Makaleler

1.6.1. “Akçasoy, Güliz; Işıklar Koçak, Müge (2022). “Feminist Translation Activism: Reframing The Narratives of Gender Equality in Turkey Through Citationality”, *Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi*, S.32, s.1-24.”

Çalışma 1980’li yıllarda oluşan, Türkçe feminist metinlerdeki alıntılarını Mona Baker’in sosyal anlatı kuramı çerçevesinde incelemeyi amaçlamaktadır. Yazarlar, bu bağlamda Fatmagül Berktaş’ın “Eşitliğin Ötesinde” adlı makalesini ele alarak cinsiyet eşitliği anlatısına çalışmada geçen çeviri alıntılar üzerinden nasıl meydan okunduğunu göstermeyi hedeflediklerini belirtmişlerdir. Makalede Yaprak Zihnioğlu’nun *Kadınsız İnkılap* adlı kitabına vurgu yapılarak Nezihe Muhiddin ve arkadaşlarının 1923’te Kadınlar Halk Fırkasını kurmak için yola çıktıkları ve gösterdikleri mücadeleden söz edilmiştir (Akçasoy; Işıklar Koçak 2022: 8).

1.7. Kadın ve Aile Araştırmaları Alanında Hazırlanan Makaleler

1.7.1. “Güçlü, Aslıhan; Yüce, Yasemin (2021). “Osmanlı Kadın Yazarların Kaleminden Kadının Çalışması: Söylemler, Talepler”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Kadın ve Aile Araştırmaları Dergisi*, C.1, S.2, s.133-159.”

Yazarlar, Osmanlı kadın hareketinin önde gelen isimleri ve bu isimlerin kaleme aldıkları makaleleri değerlendirerek “kadının çalışması” konusundaki düşünceleri analiz etmeye ve “kadın tasavvuru” kavramını açıklamaya çalışmışlardır. Bu bağlamda Nezihe Muhiddin, Emine Semiye, Halide Edip, Fatma Aliye, Ulviye Mevlan, Sabiha Sertel ve Şükûfe Nihal’in yazıları incelenmiştir. Nezihe Muhiddin, “Türk Kadınlığı ve İktisâdiyâtımız” başlıklı makalesinde “kadının çalışması” konusunu ele almıştır. Kadını köylü ve şehirli olarak iki sınıfa ayırmıştır. Köylü kadınına üretime ve yaşadığı topluma fayda sağladığı için övmüş, şehirli kadının ise sadece tüketmeyi bildiğini dile getirerek eleştirmiştir (Güçlü; Yüce 2021: 143).

1.7.2. “Safranbolulu, Beren (2017). “Erken Dönem Cumhuriyet Dönemi Öncesi ve Sonrasında Türk Kadını”, *Yeditepe Üniversitesi Tarih Bölümü Araştırma Dergisi*, C.1, S.1, s. 26-47.”

Bu çalışmada Erken Cumhuriyet Dönemi öncesi ve sonrasında Türk kadınının değişen toplumsal konumu incelenmektedir. Bu bağlamda yazar, kadının siyasi hayata katılımını ve yeni rejim tarafından belirlenen sosyal statülerini incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışma dört bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde Tanzimat ve Meşrutiyet Dönemlerindeki kadın hareketlerinin arka planı incelenmiştir. İkinci bölümde Cumhuriyet Döneminde kadının statüsü ve diğer sosyal reformlardan bahsedilmiştir. Üçüncü bölümde Türk Kadın Birliğinin faaliyetleri ve Nezihe Muhiddin’in yaşam öyküsü anlatılmıştır. Son bölümde ise yeni Türk kadın imajının kapsamlı bir analizi yapılmıştır.

1.8. Sosyoloji Alanında Hazırlanan Makaleler

1.8.1. “Gülen, Hande (2015). “Kemalist Modernleşme’de Aile, Ulus, Kadın ve Kadın Yolu/ Türk Kadın Yolu Dergileri”, *MSGÜ Sosyal Bilimler*, S.12, s.152-164.”

Aile kavramının annelik, milli aile, Türk kadını bağlamında tartışıldığı çalışmada dönemin kadın hakları savunucularından Türk Kadınlar Birliğine bağlı olarak çıkan *Kadın Yolu/ Türk Kadın Yolu* dergileri ele alınmıştır. Dergilerin ulusçuluk ve modernleşme aşamalarındaki rolü değerlendirilmiştir. Çalışmanın sonuç bölümünde modernleşme sürecinde *Kadın Yolu* dergilerinde Türk feminizmi ve Türk ulusçuluğu ilişkisini görmenin mümkün olduğu belirtilmiştir (Gülen 2015: 163).

1.9. Eğitim Bilimleri Alanında Hazırlanan Makaleler

1.9.1. “Belenli, Tuğba; Kiriş Avaroğulları, Ayten (2017). “20. Yüzyılda Türkiye’de Kadın Konusunun Tarih Derslerinde Öğretimine Yönelik Bir Değerlendirme: Türk Kadınlar Birliği ve Faaliyetleri”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*”, C.19, S.2, s. 287-310.”

Bu çalışmada “20. yüzyılda Türkiye’de kadın konusunun tarih derslerinde öğretimine yönelik olarak Türk Kadınlar Birliğinin faaliyetlerine yer verilmesi yönünde” bir değerlendirme yapılmıştır. Çalışmada Belenli ve Kiriş, arşiv belgelerine ve dönemin gazetelerine dayanarak “Cumhuriyet’in ilk kadın derneği olan Türk Kadınlar Birliğinin faaliyetlerinin tarih öğretiminde konu edinilmesinin öğrencilere tarihin konusunun sadece erkeğin değil bütün insanların faaliyetleri olduğu yönünde farkındalık kazandıracakını” belirtmişlerdir (Belenli; Kiriş 2017: 287).

2. Tezler

2.1. Tarih Alanında Hazırlanan Tezler

2.1.1. “Akagündüz, Ümüt (2012). II. Meşrutiyet Dönemi Düşünce ve Kadın Dergilerinde Kadın Tartışmaları (1908-1918). Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.”

Çalışmada, “II. Meşrutiyet Dönemi düşünce ve kadın dergilerinden hareketle kadının düşünce dünyasındaki konumunun benzerlikleri ve farklılıkları ile açığa çıkartılması” amaçlanmaktadır (Akagündüz 2012: 318). Tezin ilk bölümünde kadının tarihi süreç içerisindeki konumu; kadın egemen toplum yapısından erkek egemen toplum yapısına geçiş, şehirleşme, feminizm gibi pek çok tema paralelinde irdelenmektedir. Tarihsel arka plan çizilerek “Klasik Dönem Osmanlı kadını, Tanzimat Dönemi kadını ve II. Meşrutiyet Döneminde kadınların durumu ve kadın hareketinin gelişimi” hakkında bilgi verildikten sonra II. Meşrutiyet’in ilanıyla toplumun kadına bakış açısında geleneksel anlayışın değişmeye başlaması anlatılmıştır. Kadınların siyasi haklarını kazanmak için giriştikleri mücadele bağlamında Halide Edip ve Nezihe Muhiddin’den bahsedilmiştir. Dördüncü bölüm alt başlıklara ayrılarak 1908-1918 yılları arasında etkileyen düşünce akımları hakkında bilgi verilmiştir. Daha sonra metinlerden hareketle “kadının toplumsal konumu, kadın eğitimi ve kadın giyimi” üzerine tartışmalar irdelenmiştir. Akagündüz, II. Meşrutiyet Dönemi’nde toplumun, kadına bakış açısının nasıl olduğunu kadın ve düşünce dergilerinde yer alan tartışmalardan hareketle incelemiştir.

2.1.2. “Dişbudak, Müge (2008). Türk Kadınlar Birliği. Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.”

Çalışmanın ilk bölümünde öncelikle Kadınlar Halk Fırkasının ve Türk Kadın Birliğinin kuruluş süreçleri ve faaliyetlerinden daha sonra ise *Kadın Yolu* dergisinden bahsedilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde derneğin ikinci başkanı olan “Latife Bekir dönemi” faaliyetleri ve Nezihe Muhiddin’le aralarındaki üslup farklarının yanı sıra kadınların siyasi haklarını kazanma süreçlerine de değinilmiştir. Üçüncü bölümde ise Türk Kadınlar Birliğinin “1949 yılında yeniden açılması ve 2006 dönemine kadar yapmış olduğu faaliyetler” üzerinde yoğunlaşmıştır.

2.1.3. “Ediz, Zerrin (1994). Cumhuriyet Dönemi’nde Türkiye’deki Kadın Örgütlenmeleri, Kadın Hakları Açısından Bir İnceleme (1923-1993). Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.”

Bu çalışmanın ilk bölümünde, 1935 yılı öncesi ele alınırken kadın örgütlenmelerinin sürekliliğini gösterebilmek amacıyla Osmanlı imparatorluğu dönemi kadın derneklerinden başlanarak II. Meşrutiyet Dönemi ve Kurtuluş Savaşı Dönemi’ndeki kadın örgütlenmelerine değinilmiştir. Ardından 1923-1935 yılları arasında Cumhuriyet Dönemi’nin ilk kadın örgütlenmeleri incelenmiştir. Bu başlık altında, Kadınlar Halk Fırkasının kuruluş süreci kısaca açıklandıktan sonra isim değıştiren Türk Kadınlar Birliğı olmasından bahsedilmiştir. Daha sonra birliğin amaçları ve amaçlarının gerçekleşmesi için yapmayı planladıkları eylemler maddeler halinde sıralanmış ve Nezihe Muhiddin’in konuşmalarından kesitler sunularak konu somutlaştırılmıştır. İkinci bölümde ise 1935-1993 yılları arasındaki kadın örgütlenmeleri incelenmiştir. Yazarın belirttiğine göre söz konusu bu yıllar içinde; dernek, vakıf, şirket, platform ve feminist grup olarak toplam 133 örgütlenme saptanabilmektedir.

2.1.4. “Kaçar, Aliye (2020). Kadınlar Halk Fırkasından Türk Kadınlar Birliğine Kadın Hareketi ve Basına Yansıması (1923-1935). Yüksek Lisans Tezi, Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.”

Tezde, Dünyada ve Türklerde kadın hakları mücadelesinin tarihsel süreci ve feminist hareketin arka planı; 1923-1935 yılları arasındaki kadın topluluğu bünyesinde yer alan Kadınlar Halk Fırkası ve Türk Kadınlar Birliğinin kuruluşu, faaliyetleri ve amaçları ele alınmıştır. Bunun yanı sıra kadınların siyasal haklarını kazanma noktasındaki faaliyetlerinin basındaki yansıması irdelenmiştir.

2.1.5. “Özkay, Nesli (2017). Nezihe Muhiddin ve Türk Kadın Yolu Dergisi. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.”

Bu çalışma, Nezihe Muhiddin’in hayatını ve kadınların sesini daha geniş alanlarda duyurmak gayesiyle çıkardığı *Türk Kadın Yolu* adlı derginin incelemesini içermektedir. Tezin birinci bölümü, “Nezihe Muhiddin’in ailesi, eğitim hayatı, evlilik, çalışma hayatı ve ölümüne ilişkin bilgilerin yanı sıra Kadınlar Halk Fırkası ve Türk Kadın Birliğı hakkında bilgiler” içermektedir. İkinci bölümü ise “*Türk Kadın Yolu* adlı derginin fiziki ve muhtevi olarak incelendiği” kısımdır. Üçüncü bölüm, tümüyle “*Türk Kadın Yolu* dergisinin konularına” ayrılmıştır. Dergi içerisindeki yazılar konularına göre tasnif edilmiştir. “Siyaset, ekonomi, eğitim, sağlık, moda, kadın, feminizm, dünyadaki kadın hareketleri, ev hayatı, sanat ve toplumsal hayat konularından” oluşan bu başlıklar, dönemin panoraması niteliğinde olduğu için konular yazarlar arasında işlenmiştir.

2.1.6. “Zihnioglu, Yaprak (1998). Nezihe Muhiddin Bir Osmanlı Türk Kadın Hakları Savunucusu. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.”

Bu çalışmada, Nezihe Muhiddin’in düşünce dünyası ve etkinlikleri incelenmiştir. İlk bölümde “Nezihe Muhiddin’in yaşam öyküsü” ele alınmıştır. İkinci bölümde, “Nezihe Muhiddin’in 1912 ile 1923 yılları arasındaki etkinlikleri” irdelenmiştir. Tarihsel arka plan çizilerek “Fatma Aliye, Emine Semiye, Şair Nigâr” gibi Osmanlı kadın yazarlarının, değışen düzen bağlamında kadının toplumsal hayatta daha aktif olmaları, eşitlik, zorunlu eğitim konusundaki fikirlerine yer verilmiştir. Ardından Fatma Aliye’nin öğrencisi olan Nezihe Muhiddin ve yetiştiği kültürel ortam ile ideolojisini etkileyen “Milliyetçilik”, “Ulusçu Türkçülük” gibi söylemlerden detaylıca bahsedilmiştir. Nezihe Muhiddin’in kadın eğitimi, sokağa çıkma özgürlüğü, sivil yaşama katılım, çalışma hakkındaki düşüncelerine yer verilmiştir. Üçüncü bölümde ise “Kadınlar Halk Fırkasının kuruluş amaç ve faaliyetlerinden” bahsedilmiştir.

2.2. Kamu Yönetimi Alanında Hazırlanan Tezler

2.2.1. “Akgün, Elif (2020). Türkiye’de Sosyalist Feminizm: Sosyalist Feminist Kolektif Örneği. Yüksek

Lisans Tezi. Karabük: Karabük Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.”

Çalışmada, “Türkiye’de sosyalist feminizmin nasıl ortaya çıktığı, kadın hareketi adına sağladığı katkılar” incelenmiştir. İlk iki bölümde “Feminizmin ve sosyalist feminizmin ortaya çıkışı ve kadınların haklarını kazanma süreçleri, kadınlar tarafından kurulan cemiyetler, kadının basın-yayınla ilişkisi ve Tanzimat Döneminden Kurtuluş Savaşı Dönemine kadar geçen süre de ortaya çıkan düşünce akımlarında kadının yeri” ele alınmıştır. Türk Kadınlar Birliğinin kuruluşu, faaliyetleri, Nezihe Muhiddin’in siyasi hak talebi mücadelesinden bahsedilmiştir. Üçüncü bölümde; “Sosyalist Feminist Kolektif sitesi içerisindeki yayımlar” incelenmiştir. Böylece birliğin diğer kadın topluluklarından farkı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu çalışma sonucunda, “kadınların eskiye nazaran daha çok bilinçlendikleri ve siyasi hak talebi mücadelesinde daha aktif bir sürece girildiği” ifade edilmiştir (Akgün 2020: 6).

2.2.2. “Esen, Buse Selin (2021). Yerel Siyasete Katılımda Toplumsal Cinsiyetin Rolü: Eskişehir Büyükşehir Belediyesi Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.”

Çalışmada; kamusal alan, toplumsal alan fark etmeksizin hayatın her alanında var olan “toplumsal cinsiyet” olgusunun yerel siyaset üzerindeki etkileri tartışılmıştır. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin Türkiye’deki görünümü; “eğitim, sağlık, ekonomik ve siyasal” açısından incelenerek geçmiş ile bugün bağlamında mukayese edilmiştir. “Yerel Siyasette Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği” başlığı altında kadınların siyasal haklarını talep etmeleri süreci üzerinde durulmuştur. 1923 yılında, henüz Cumhuriyet’in ilan edilmediği dönemde kadınların sosyal, siyasal ve ekonomik hayatta daha aktif olabilmesini sağlamak amacıyla Nezihe Muhiddin öncülüğünde kurulan Kadınlar Halk Fırkası ve Nezihe Muhiddin’in kadınların siyasal haklarının elde edilmesi noktasındaki mücadelesinden bahsedilmiştir (Esen 2021: 66-68).

2.2.3. “Sadi, Hande İrem (2019). The Politics Of Women's Rights Reforms During The Earlyrepublican Era: State Feminism Versus Pioneer Women. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.”

Çalışmanın amacı “1940’lara kadar otoriter bir rejim bağlamında sekülerleşme ve modernleşme reformlarına öncülük eden Kemalist yönetimde devlet feminizminin öncüllerini ve amaçlarını analiz etmek” ifadesiyle belirlenmiştir. “Devlet feminizmi, Türkiye’de 1980’lerin ve 1990’ların feministleri tarafından, bu dönemdeki erkek egemen rejimin politikalarına ve yaklaşımına değinmek ve kadınları eski rejimin geleneksel kısıtlamalarından özgür kılmak amacına atıfta bulunmak üzere ortaya çıkan bir terim” olarak tanımlanmıştır (Sadi 2019: 139). Öncü kadın olarak zikredilen iki kadın “Halide Edip ve Nezihe Muhiddin’dir. Bu amaçla, Nezihe Muhiddin ve Halide Edip mukayese edilerek Halide Edip’in devletle feminizm noktasında hiç çatışmadığı fakat Nezihe Muhiddin’in kadının toplumsal hayata karışması noktasındaki çalışmalarının rejim tarafından yıkıcı bulunduğu altı çizilmiştir. Bu iki öncü kadının önemi, metinde “feminist mücadele anlamında aralarında çok büyük bir fark olmasına rağmen, ikisi de Kemalist rejimle çatışırken devlet tarafından susturtulmuş ve dışlanmış” olarak sunulmuştur (Sadi 2019: 136).

2.3. İletişim Bilimleri Alanında Hazırlanan Tezler

2.3.1. “Gökçe, Zeynep Yeşim (2011). Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Türk Kadın Kimliğinin Oluşumu: Kadın Yolu Dergisi’nde Kadının Temsili. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.”

Çalışmada, Cumhuriyet'in ilanından sonra “Türk kadın kimliğinin oluşum süreci” *Kadın Yolu Dergisi* üzerinden incelenmiştir. Tez, “Toplumsal Cinsiyet ve Millet”, “Kadın Hareketlerinin Tarihsel Gelişimi”, “Cumhuriyetin İlk Yıllarında Kadın Kimliği ve Vatandaşlık Oluşum Süreci”, “Kadın Yolu Dergisi'nde Kadının Temsili” başlıklarını kapsayan beş bölümden oluşmaktadır. *Kadın Yolu Dergisi*'nde hem Nezihe Muhiddin ve diğer kadın hakları savunucuları tarafından yazılmış “kadın haklarını kazanma yolları, hükûmete yapılan erkeklerle kadınların eşit olduğunun kabul edilmesi gerekliliği üzerine çağrılar hem de kadınları daha iyi anneler, daha iyi vatandaşlar olmaları gerektiğine ikna etmeye çalışan yazılar” tematik olarak sunulmuştur.

2.4. Müzik Alanında Hazırlanan Tezler

2.4.1. “Erişkin Karabey, Müge Deniz (2019). Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Klasik Batı Müziği Bestecilerinin Mesleki Yaşamlarına Etkileri. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.”

Çalışmada, kadın bestecilerin tarih boyunca uğradıkları ayrımcılıklara değinilmiş ve bugünün toplumsal cinsiyet rol kalıplarının kadın ve erkek bestecilerin hayatlarına olan etkisi konusunda kıyaslamaya gidilmiştir. Kadınların ve erkeklerin, aldıkları eğitim sırasında yönlendirilme şekillerinin meslek hayatına olan etkileri incelenmiştir. Toplanan veriler, tarihsel arka plana yerleştirilerek “Türkiye’de kadınların durumu ve kadın kimliği”, besteci kadınlarla ilgili yorumlarla beraber incelenmiştir. Bu çalışmada, Nezihe Muhiddin kadınların siyaset hakkı kazanma noktasında başı çeken isimlerden oluşu noktasında ele alınmıştır.

2.5. Türk Dili ve Edebiyatı Alanında Hazırlanan Tezler

2.5.1. “Coşar, Seda (2006). The Reflections Of The Ottoman-Turkish Feminism On The Literary Works Of Nezihe Muhittin. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.”

Çalışmada, Nezihe Muhiddin’in romanlarında Osmanlı-Türk Feminizminin yansımalarını ortaya çıkarmak hedeflenmiştir. “Osmanlı Türk Feminizmi, kadınların toplum içerisindeki statülerinin geliştirilmesini amaçlayan bir hareket” olarak tanımlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda, “*Benliğim Benimdir!* (1929), *Ateş Böcekleri* (1935), *Avare Kadın* (1943) ve *Sabah Oluyor* (1943)” isimli eserler incelenmiştir. (Coşar 2006: 2). Bu eserlerde sıklıkla değinilen tema, aşk olarak belirlenmiştir. Nezihe Muhiddin, Osmanlı romanında sıkça işlenen “kadın-erkek aşkı” temasını eserlerinde ön plana çıkarmıştır. Diğer yazarlardan ayrılan yönü ise “salt aşk teması yerine kadın sorunlarına da yer vermesi” olarak tespit edilmiştir. Eserlerdeki onaylanan “kadın karakterler” “eleştirilen ve takdir edilen kadın tipiyle” karşılaştırılmıştır. Onaylanan kadın tipi olarak “mütevazı, kamusal hayatta aktif olarak rol alan Cumhuriyetçi kadın” olurken onaylanmayan kadın tipi ise “baştan çıkarıcı, şımarık, geleneksel değerlerine yabancılaşmış ve aşırı batılılaşmanın kurbanı olmuş kadınlar” olarak belirlenmiştir. Sonuç olarak, Nezihe Muhiddin’in romanlarının “Osmanlı-Türk feminizminin ürünleri” olarak kabul edilebileceği ifade edilmiştir.

2.5.2. “Dik, Tuba (2012). Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Ressentiment’in Dönüşümü: Nezihe Muhiddin ve Leylâ Erbil Dergisi. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi, Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü.”

Araştırmacı, kadının sosyal konumundan doğan problemlerin ve bunların yarattığı sonuçların Nezihe Muhiddin ve Leyla Erbil’in edebi eserlerine nasıl yansıdığını irdelemektedir. Bu amaç doğrultusunda,

Nietzsche'nin “köle ahlâkını” açıklamak maksadıyla literatüre kazandırdığı “ressentiment”dan yararlanılmıştır. *Ressentiment*, çalışmada “bireyin belirli bir süre maruz kaldığı çeşitli etkenlerden kaynaklanan bir duygu” olarak tanımlanmıştır (Dik 2012: 22). Tezin ilk bölümünde, yazarların edebî kimlikleri ve incelenen eserleri hakkında bilgi sunulmaktadır. Nezihe Muhiddin'in “*Benliğim Benimdir!, Güzellik Kraliçesi, Sus Kalbim Sus; Leylâ Erbil'in ise, Tuhaf Bir Kadın, Karanlığın Günü, Üç Başlı Ejderha, Mektup Aşkları, Cüce ve Kalan*” isimli eserleri ele alınmıştır. İkinci bölümde, “ressentiment ve üçgen arzu” kavramları hakkında bilgi verilmiştir. Son bölümünde ise, söz konusu eserlerde, “ressentiment”ın ortaya çıkışı irdelenmiştir. Nezihe Muhiddin'in eserlerindeki kadınların “ressentiment” halkasından çıkabilmek için “çözüm arayışı” içinde oldukları ifade edilmiştir. Erbil'in eserlerindeki karakterler ise “yaşadıkları rahatsızlığın farkında olan öç almak için bekleyen; fakat sonra kimden öç alacağını dahi bilemeyen, bazen de intikam isteğini bir yana bırakıp eril tahakkümün aktörlüğünü üstlenen kişiler” olarak ifade edilmiştir (Dik 2012: 89).

2.5.3. “Erdoğan, Türkan (1998). Nezihe Muhittin'in Romanlarında Kadın ve Sosyal Değişme. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.”

Çalışmada, Nezihe Muhiddin'in Türk kadın hareketi noktasındaki yeri, kadınların siyasi hak talebi mücadelesindeki rolü ve bu yoldaki faaliyetlerinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Romanlarında anneliğin yüce bir değer olduğunu belirten Muhiddin, “olumlu ve olumsuz anne” tiplerine yer vermiş ve aşk konulu romanlarında kadın-erkek ilişkilerini “duygusal boyutta” ele almıştır.

2.5.4. “Güç, Hüseyin (2001). Nezihe Muhittin'in Hayatı ve Romanları Üzerinde Bir İnceleme. Yüksek Lisans Tezi. Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.”

Çalışmada Nezihe Muhiddin'in hayatına yer verilmiş ve romanları yapı açısından incelenmiştir. Nezihe Muhiddin'in romanlarında en çok işlenen temaların aşk ve aşkla ilgili temalar olduğu; bunları vatan ve millet sevgisi temalarının takip ettiği tespit edilmiştir. Romanlarının ise aşk temasını işleyen kadın romanı olarak nitelendirilebileceğini ifade etmiştir. Çalışmanın son bölümünde romanlardaki dil ve anlatım özellikleri incelenmiştir. Eserlerin konuşma dili ile kaleme alındığı zaman zaman tasvir ve benzetmelere yer verildiği ifade edilmiştir.

2.5.5. “Günaydın, Ayşegül Utku (2012). Cumhuriyet Öncesi Kadın Yazarların Romanlarında Toplumsal Cinsiyet ve Kimlik Sorunsalı (1877-1923). Doktora Tezi. Ankara: İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi, Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü.”

Çalışma, “kadın yazarların metinleri, ‘minör edebiyat’ olarak ele alınabilir mi?” sorusu etrafında şekillenmiştir. “Gilles Deleuze ve Félix Guattari'in, *Kafka Minör Bir Edebiyat İçin*” adlı kitabında minör edebiyatı, “minör bir dilin edebiyatı değil, daha ziyade, bir azınlığın majör dilde yaptığı edebiyat” olarak tanımladığı belirtilmiştir (Günaydın 2012: 16). Daha sonra Osmanlı Kadın Hareketinin tarihsel arka planı üzerinde durulmuştur. Nezihe Muhiddin ve dönemin diğer kadın aydınlarının faaliyetlerine değinilmiş genel manada eserleri hakkında bilgi verilmiştir. Üçüncü bölümde kadın romanlarındaki “yalnızlık, öksüzlük, gelenek çatışması” gibi ortak sorunlar irdelenmiştir. Otuz adet romanın incelendiği tezde örnek olarak incelenen romanlardan birisi de Nezihe Muhiddin'in *Şebâb-ı Tebah* (1911) adlı romanıdır. Nezihe Muhiddin'in, Cumhuriyet öncesi dönemde yazmış olduğu tek romanı olan *Şebâb-ı Tebah*'ta, “Fâzıl Bey ile Süheyla Hanım'ın imkânsız aşkı” konu edilmiştir. Yazarın altını çizdiği şekilde incelenen eserde, ferdi temalar ve doğa imgelerinin işlendiği görülmüştür.

2.5.6. “Şahin, Elmas (2009). Leyla Erbil'in Eserlerine Feminist Bir Yaklaşım. Doktora Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.”

Çalışma, Leylâ Erbil'in “*Tuhaf Bir Kadın* (1971), *Karanlığın Günü* (1985), *Mektup Aşkları* (1988), *Cüce* (2001) ve *Üç Başlı Ejderha* (Novella 2005) adlı romanları ile *Hallaç* (1961) *Gecede* (1968) ve *Eski Sevgili* (1977) adlı öyküleri- *Zihin Kuşları* (1998) adlı deneme kitabındaki” yazılardan hareketle “feminizmin ve feminist düşüncenin” bireylerin düşünce dünyasını hangi boyutlarda etkilediğinin gösterilmesi amaçlanmaktadır. Nezihe Muhiddin ve diğer kadın hakları savunucusu yazarların "kadınların hak ve özgürlükleri" ile ilgilenmesine ayrı bir parantez açılarak Nezihe Muhiddin'in kadın hareketleri ve feminizm noktasındaki çalışmalarına yer verilmiştir.

2.5.7. “Turunçoğlu Harmancı, Meral (2013). Tanzimat'tan Cumhuriyet'in İlk Yıllarına Kadar Var Olan Kadın Oyun Yazarlarının Oyunlarında Toplumsal Cinsiyet. Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.”

Çalışmada, Tanzimat Döneminden Cumhuriyet Döneminin ilk yıllarına kadar olan süreçte kadın yazarlar tarafından yazılmış bazı romanlarda “toplumsal cinsiyet” olgusu incelenmeye çalışılmıştır. “Nezihe Muhiddin'in *Vicdanların Emri*, Mes'adet Bedirhan'ın *Hasbıhal* ve Afife Kemal'in *İrşad-ı Şebap*, Fehime Nüzhet'in *Bir Zalimin Encamı*, Zeliha Osman'ın *Küçük Cemal*, Niğâr Hanım'ın *Tesir-i Aşk*, Şükufe Sevinç'in *Suad'ın Altını* adlı oyunları” bu çalışmada incelenen eserlerdir. Bu oyunların ortak noktası, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerindeki toplum yapısına yer vermeleri olarak belirtilmiştir (Turunçoğlu Harmancı 2013: 39). Nezihe Muhiddin'in *Vicdanların Emri* adlı oyunu tek perdedir. Yazarın altını çizdiği şekilde, *Vicdanların Emri* adlı oyun dışında diğer eserlerde, “kadınlar; konuşan, duygu ve düşüncelerini ifade eden kimseler” olarak tasvir edilmişlerdir. Nezihe Muhiddin'in oyun metninde ise karakterler, toplumun bireylere dayatması olan rol kalıplarıyla uyumlu gibi görünmesine karşın arka planda düzenin eleştirisi yapılmaktadır. Turunçoğlu, “*Vicdanların Emri*” adlı oyunda, dolaylı anlatım yoluyla, kadın düşmanlığının teşhir edildiği ve eril dünyanın zihniyetinin görünür kılındığının altını çizmiştir (Turunçoğlu Harmancı 2013: 303).

2.5.8. “Yeşil, Nilüfer (2009). Nezihe Muhiddin, Kadın Gotiği ve Gotik Kahramanlar. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Bilkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.”

Bu tezin amacı, Nezihe Muhiddin'in “romanlarında neden gotik gelenekten yararlandığını” irdelemek olarak belirtilmiştir (Yeşil 2009:1). Gotik edebiyat, korku türünün bir yansımasıdır. Kimi zaman doğaüstü olaylar kimi zaman ise kişi kendi fikirleriyle çatışarak içsel bir korku duygusu yaratır. Nezihe Muhiddin'in gotik öğeler taşıdığı tespit edilen üç romanı: “*İstanbul'da Bir Landru* (1934), *Benliğim Benimdir!* (1929) ve *Sus Kalbim Sus!*”tur (1944).” “Cariyelerin İktidarla Gotik Mücadeleleri: Benliğim Benimdir! ve Sus Kalbim Sus!” adlı son bölümde, kadınların sosyal yaşamda uğradığı “gotik şiddetle” mücadelesi sorgulanmaktadır. Gotik gelenek çerçevesinde yapılan sorgulamalar neticesinde, söz konusu romanların “Batılıyı ya da Osmanlı'yı yeren ve Cumhuriyet ideolojisini yücelten” bir ideolojiye sahip olduğunun altı çizilmiştir (Yeşil 2009: 1).

Kaynakça

- Akagündüz, Ümüt (2012). II. Meşrutiyet Dönemi Düşünce ve Kadın Dergilerinde Kadın Tartışmaları (1908-1918). Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akagündüz, Ümüt (2015). “Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Siyasi Atmosfer ve Dönem Dergilerinde Kadın Düşüncesi 1923-1925”, *Fe Dergi*, C.7, S.2, s. 0-20.
- Akçasoy, Güliz; Işıklar Koçak, Müge (2022). “Feminist Translation Activism: Reframing The Narratives of Gender Equality in Turkey Through Citationality”, *Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi*, S.32, s.1-24.
- Akgün, Elif (2020). Türkiye’de Sosyalist Feminizm: Sosyalist Feminist Kolektif Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Karabük: Karabük Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Balcı, Meral; Tuzak, Mervener (2017). “Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Nezihe Muhiddin Özelinde Türk Kadınlarının Siyasi Hakları İçin Mücadelesi”, *Marmara Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi*, C.1, S.1, s. 43-51.
- Belenli, Tuğba; Kiriş Avaroğulları, Ayten (2017). “20. Yüzyılda Türkiye’de Kadın Konusunun Tarih Derslerinde Öğretimine Yönelik Bir Değerlendirme: Türk Kadınlar Birliği ve Faaliyetleri”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*”, C.19, S.2, s. 287-310.
- Coşar, Seda (2006). The Reflections Of The Ottoman-Turkish Feminism On The Literary Works Of Nezihe Muhittin. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dalaman, Zeynep Banu (2022). “Türkiye’de Ulus Devlet İnşa Sürecinde (1923- 1950) Kadın Asker ve Asker Annesi Tartışmaları”, *Belgi Dergisi*, S.23, s. 47-71.
- Demir, Yunus; Yüksel, Rahime Fulya (2017). “Kemalist İdeolojide Kadın İmgesi: Kadınlara Seçme ve Seçilme Hakkının Verilmesi Bir Lütuf Mu Yoksa Kazanılmış Bir Hak Mı?”, *The Journal Of International Lingual Social and Educational Sciences*, C.3, S.2, s. 226-248.
- Dik, Tuba (2012). Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Ressentiment’in Dönüşümü: Nezihe Muhiddin ve Leylâ Erbil Dergisi. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi, Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ergönül, Eser; Koca, Bayram (2017). “Erken Cumhuriyet Dönemi Resimlerinde Kadın İmgesi: Modernleşme ve Milliyetçilik”, *Art-E Sanat Dergisi*, C.10, S.20, 761-786.
- Erkmen Güngördü, Sedef (2019). “Nezihe Muhiddin ve Mefkuresi”, *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, C. 54, S.3, s.1496-1510.
- Ertan, Senem; Aykaç, Hümeysra Rojda (2019). “Elit Teori Çerçevesinde Türkiye’de Kadın Milletvekilleri Üzerine Bir İnceleme”, *Memleket Siyaset Yönetim*, S.32, s. 75-102.
- Esen, Buse Selin (2021). Yerel Siyasete Katılımda Toplumsal Cinsiyetin Rolü: Eskişehir Büyükşehir Belediyesi Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Geçer, Genç Osman (2007). “Sokak Çocuğu Tipi Yaratmada Argo Tercih ve Romanlara Yansımaları”, *Türklük Bilimi Araştırmaları*, S.21, s. 87-108.
- Güç, Hüseyin (2001). Nezihe Muhittin’in Hayatı ve Romanları Üzerinde Bir İnceleme. Yüksek Lisans Tezi. Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

*Fatma Kar – İrem Üçüncü, “Türk Kadın Hareketinin Öncü İsimlerinden
Nezihe Muhiddin -Açıklamalı Bir Kaynakça Denemesi-”,
Haziran 2023 / C. 6. S. 1. / 147-167.*

- Güçlü, Ashlan; Yüce, Yasemin (2021). “Osmanlı Kadın Yazarların Kaleminden Kadının Çalışması: Söylemler, Talepler”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Kadın ve Aile Araştırmaları Dergisi*, C.1, S.2, s.133-159.
- Gülen, Hande (2015). “Kemalist Modernleşme’de Aile, Ulus, Kadın ve Kadın Yolu/ Türk Kadın Yolu Dergileri”, *MSGSÜ Sosyal Bilimler*, S.12, s.152-164.
- Günaydın, Ayşegül Utku (2012). Cumhuriyet Öncesi Kadın Yazarların Romanlarında Toplumsal Cinsiyet ve Kimlik Sorunsalı (1877-1923). Doktora Tezi. Ankara: İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi, Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Haklı, Salih Zeki (2008). “Türk Romanında Tek Parti Dönemi”, *Liberal Düşünce Dergisi*, S.52, s.181-196.
- Hamzaoğlu, Mehtap (2018). “Tanzimat’tan Erken Cumhuriyet Dönemine Türk Sosyopolitik Yaşamında Öne Çıkan Kadınlar”, *Lectio Socialis*, C.2, S.1, s. 74-92.
- İlkhan, Serap (2018). “II. Meşrutiyet Döneminde Türk Kadını”, *Bayterek Uluslararası Akademik Araştırmalar Dergisi*, C.1, S.1, s. 56-76.
- Koç Keskin, Neslihan İlknur (2022). “Bir Yeniden Canlandırma ‘Sadabad Günü İhtifali’”, *Milli Folklor*, C.17, S.133, s. 79-91.
- Koç, Duygu (2020). “Öcü Geçmiş, Yüceltilen Bugün ve Umutlu Gelecek: Türk Kadın Yolu Dergisi’nde Siyasi Söylem”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C.39, S.67, s. 585-609.
- Konan, Belkıs (2011). “Türk Kadınının Siyasi Hakları Kazanma Süreci”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.60, S.1, s. 157-174.
- Metintaş, Melike (2018). “Erken Cumhuriyet Döneminde Feminizm Hareketlerinin İlerleyen Dönemde Türk Sosyolojisine Yansımaları”, *Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Yakın Tarih Dergisi*, C.2, S.3, s. 109-117.
- Metintaş, Mustafa Yahya (2018). “Nezihe Muhittin ve Türk Kadınının Siyasi Haklar Mücadelesi”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Yakın Tarih Dergisi*, C.1, S.3, s. 74-97.
- Mezkit, Gülperi (2021). “Erken Cumhuriyet Döneminde Gazete Müsabakaları ve Reklamlarında Oluşturulmak İstenen Modern Kadın İdeali”, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.25, S.1, s. 1-14.
- Sadi, Hande İrem (2019). The Politics Of Women's Rights Reforms During The Earlyrepublican Era: State Feminism Versus Pioneer Women. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şahin, Cemile; Şahin, Mustafa (2014). “Osmanlı Son Dönemi ile Millî Mücadele Yıllarında Türk Kadınının Sosyal, Siyasi ve Askerî Faaliyetleri”, *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, C.2, S.2, s. 53-72.
- Terzi Eskin, Berna (2019). “Tarihin Tanımlıktan Geldiği Kadın: Nezihe Muhiddin”, *Kadem Kadın Araştırmaları Dergisi*, C.4, S.2, s.324-329.
- Turunçoğlu Harmancı, Meral (2013). Tanzimat’tan Cumhuriyet’in İlk Yıllarına Kadar Var Olan Kadın Oyun Yazarlarının Oyunlarında Toplumsal Cinsiyet. Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Türkmenoğlu Köse, Dilşad (2019). “Erken Cumhuriyet Dönemi Kadın Aydın Profili: Nezihe Muhiddin Örneği”, *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, S.75, s. 68-81.

Fatma Kar – İrem Üçüncü, “Türk Kadın Hareketinin Öncü İsimlerinden
Nezihe Muhiddin -Açıklamalı Bir Kaynakça Denemesi-”,
Haziran 2023 / C. 6. S. 1. / 147-167.

- Ulu, Yavuz Sinan (2018). “İkinci Meşrutiyet Dönemi Romanlarında Kimlik İnşasının Mekândaki Görünümü”, *Gaziantep University Journal Of Social Sciences*, C.17, S.3, s. 894-914.
- Yavuz, Kübra; Ertem, Aksa (2021). “Türk Toplumunda Kadının Statüsüne Genel Bir Bakış, “*Sosyal Araştırmalar ve Yönetim Dergisi*”, S.1, s.69-82.
- Yellice, Gürhan (2018). “Erken Cumhuriyet Döneminde Türk Kadını Modernleştirme Girişimleri, Türk ve Dünya Basını (1926-1934)”, *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*, C.16, S.24, s. 321- 368.
- Yeşil, Nilüfer (2009). Nezihe Muhiddin, Kadın Gotiği ve Gotik Kahramanlar. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Bilkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yılmaz, Hadiye (2016). “1923 Yılı Mizah Basınında Kadınların Seçme-Seçilme Hakkı ve Kadınlar Halk Fırkası”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S.59, s. 263-296.
- Yılmaz, Tuba (2016). “1923- 1940 Arası Cumhuriyet Dönemi Kadın Romanlarında İdeal Kadın Tipi Olarak Erkekleşen Kadın”, *RumeliDe Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, S.7, s.35- 51.
- Yüksel, Ece (2019). “II. Meşrutiyet Sonrası Osmanlı Toplumunda Kadın”, *Yeditepe Üniversitesi Tarih Bölümü Araştırma Dergisi*, C. 2, S.5, s.77-92.
- Zihnioğlu, Yaprak (2003). *Kadınsız İnkılap*. İstanbul: Metis Yayınları.